21.11.2022

Dno 199/010/2022
DARK 22/010/200

Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Viite: Asiantuntijalausuntopyyntönne 22.11.2022 asiasta K 21/2022 vp

Kelan asiantuntijalausunto Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksesta ’Opintotukiuudistusten tuloksellisuus 2010-luvulla’ (2/2022)

Pyydettynä lausuntonaan Kansaneläkelaitos esittää kunnioittaen seuraavaa.

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus ’Opintotukiuudistusten tuloksellisuus 2010-luvulla’ (2/2022) on perusteellista työtä tärkeästä aiheesta. On hyödyllistä arvioida, miten merkittävien uudistusten tavoitteita saavutettiin ja olivatko uudistusten taloudellisten vaikutusten ennakoinnit realistisia.

On kiistatonta, että valtiontaloudellisten vaikutusten ennakointi epäonnistui vuoden 2014 opintolainahyvitysuudistuksessa ja vuoden 2017 asumistukiuudistuksessa. Yhtä kiistatonta on, että näille uudistuksille asetetut koulutus- ja sosiaalipoliittiset tavoitteet saavutettiin – osin jopa ylitettiin.

Vuoden 2014 opintolainahyvitysuudistuksen tavoitteena oli lisätä opintolainan käyttöä ja lyhentää korkeakoulututkintojen suoritusaikoja. Vaikka kehitykseen ovat vaikuttaneet muutkin tekijät, tavoitteet on saavutettu. Opintolainaa nostavien korkeakouluopiskelijoiden määrä on lähes kaksinkertaistunut. Opintolainahyvitykseen oikeutetuista korkeakouluopiskelijoista 55 prosenttia valmistui määräajassa, kun vastaava osuus oli aiemmin aloittaneilla 48 prosenttia.

Vuoden 2017 asumistukiuudistuksen tavoitteena oli antaa opiskelijoille saman sisältöinen asumisen tuki kuin muille pienituloisille. Muutos ei ole ollut ongelmaton, mutta uudistuksen tärkein tavoite on saavutettu. Esimerkkinä yksin vuokralla asuvat opiskelijat, jotka saavat nykyisin keskimäärin 310 euroa kuukaudessa yleistä asumistukea ympärivuotisesti. Ennen uudistusta opiskelijat saivat opintotuen asumislisää noin 200 euroa kuukaudessa vain opiskelukuukausilta eli tyypillisesti yhdeksältä kuukaudessa vuodessa.

Tarkastuskertomuksessa tuodaan selkeästi esille, että molempien uudistusten valtiontaloudelliset kustannukset olivat ennakoituja kustannuksia huomattavasti suuremmat. Opintolainahyvitysuudistuksessa kustannukset olivat ennakoitua suuremmat, koska opintolainan käyttö on lisääntynyt oletettua selvästi enemmän. Asumistukiuudistuksen

KANSANELÄKELAITOS
PL 80, 00056 Kela
Puhelin 020 634 11
etunimi.sukunimi@kela.fi

FOLKPENSIONSANSTALTEN
PB 80, 00056 FPA
Telefon 020 634 11
fornamn.efternamn@kela.fi

kustannusarviot epäonnistuivat, koska niissä käytetyt asumismenotiedot olivat vanhentuneet. Kelan arvion mukaan suurimmat syyt kustannusarvion epäonnistumiseen olivat kuitenkin opiskelijoiden käyttäytymismuutokset. Uudistuksen jälkeen opiskelijat muuttivat kalliimpiin asuntoihin ja luopuivat kimppa-asumisesta, koska uudistus teki nämä muutokset taloudellisesti mahdollisiksi.

Lähes poikkeuksetta opintotukiuudistusten julkilausuttuna tavoitteena on opintotuen riittävyyden parantaminen. Myös tämä tavoite on saavutettu 2010-luvun opintotukiuudistuksissa. Opintotuen ostovoima on parempi kuin koskaan opintotuen yli 50-vuotisen historian aikana. Asumistuki on merkittävästi parantanut toimeentuloedellytyksiä suurimmalla osalla opiskelijoista. Myös opintotuen tulorajoja on nyt korotettu, mikä osaltaan vaikuttaa positiivisesti opiskelijoiden toimeentuloon.

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa kiinnitetään huomioita ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien velkaantumisriskiin. Tähän on helppo yhtyä, mutta Kelan näkemyksen mukaan velkaantumisriski koskee kaikkia opiskelijoita.

Opintotuen ostovoiman parantaminen on toteutettu opintolainan korotuksilla. Opintolainan osuus opintotuen eli opintorahan ja opintolainan yhteismäärästä on tällä hetkellä 71 prosenttia, kun se oli vuosituhannen alussa alle 50 prosenttia. Tutkinnon suorittaneiden tyypilliset opintolainamäärät ovat samassa ajassa yli kolminkertaistuneet. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneen mediaanilainan määrä ylitti ensimmäisen kerran 20 000 euron rajan vuonna 2021. Kehitys on erityisen huolestuttavaa, kun huomioidaan yleisen korkotason nopea ja jyrkkä nousu.

Tarkastusvirasto suosittaa, että opetus- ja kulttuuriministeriö etsii keinoja toisen asteen opiskelijoiden lainaturvallisuuden lisäämiseksi. Kelan mielestä suosituksen tulisi koskea kaikkia opiskelijoita.

Tarkastusviraston suositukset ovat kokonaisuudessaan perusteltuja. Opintotuen riittävyyttä koskevaan suositukseen Kela lisäisi huomion siitä, että opintotuen ostovoiman myönteinen kehitys on kääntänyt suuntaa viimeisten vuosien aikana. Opintorahojen indeksikorotukset eivät säilytä opintotuen ostovoimaan, koska opintolaina muodostaa niin suuren osan opintotuen yhteismäärästä. Opintotuen ostovoima onkin pienentynyt 100 eurolla kuukaudessa viimeisen viiden vuoden aikana.

Etuuksien ja palvelujen suunnitteluyksikön päällikkö Mia Helle

Osaamiskeskuksen päällikkö Heli Hänninen